

Co-funded by
the European Union

Моніторинг оселищ, що охороняються у Смарагдовій мережі та у мережі Натура 2000

Поділ оселищ за типами у Смарагдовій мережі

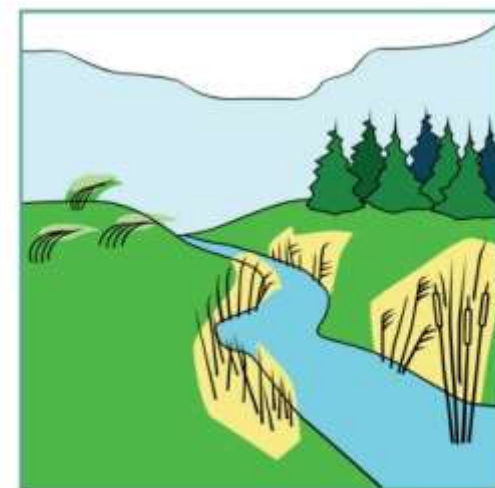
- A Морські оселища
- B Прибережні оселища
- C Континентальні поверхневі води
- D Трясовини, верхові та низинні болота
- E Трав'яні угруповання та угіддя з домінуванням різнотрав'я, мохів або лишайників
- F Пустощі, чагарники і тундра
- G Ліси та інші заліснені землі

Тлумачний посібник

оселищ Резолюції №4 Бернської конвенції,
що знаходяться під загрозою і потребують
спеціальних заходів охорони

Перша версія адаптованого неофіційного перекладу з англійської

CC BY-SA 4.0

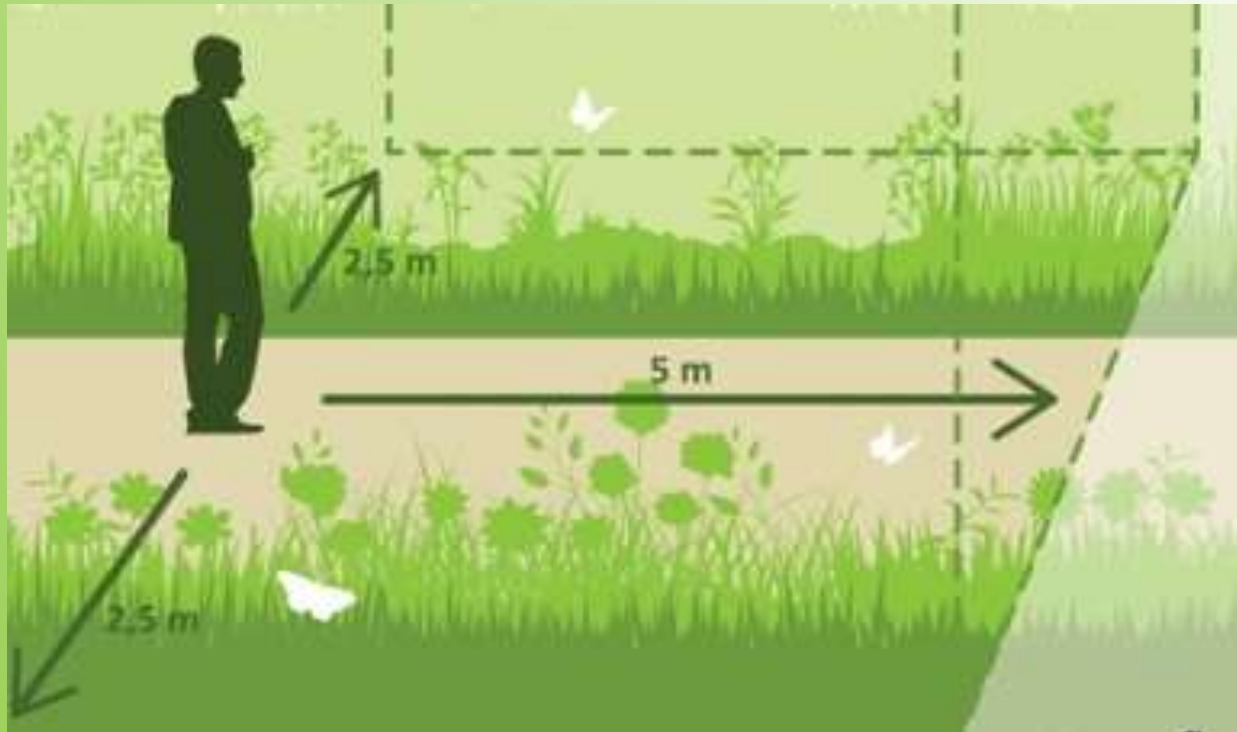
- Для кожного типу оселища існує **окрема** методика моніторингу
- Специфіка виникає із **географічного** поширення оселищ, **біології** домінуючих і характерних видів (період цвітіння) – той самий тип оселища у різних країнах може виглядати по-різному, тому що тип оселища з кодом об'єднує кілька варіацій (підтипів) оселища
- Переважно здійснюється **трансектним** методом або на визначених **досліджуваних** ділянках
- Методики моніторингу **коригуються** після їх багаторазового використання у польових дослідженнях (особливо щодо оцінок статусів збереження) для їх максимального спрощення у виконанні, економії часу і ресурсів (особливо якщо моніторингу підлягають великі площі)

Польські методики моніторингу типів оселищ: <https://siedliska.gios.gov.pl/publikacje-menu/przewodniki-metodyczne/dla-siedlisk-przyrodniczych>

Трансектний метод і досліджувані ділянки

Призначення методу: вивчення меж і комплексів угруповань, чисельності, розміщення, **проективного покриття та продуктивності популяцій.**

Трансект:

Якщо загальна площа оселища мала, і не можна застосувати трансектний метод, то моніторингова площа складається з кількох досліджуваних ділянок, які знаходяться одна від одної на певній відстані (напр., 3 ділянки повністю зайняті одним типом оселища на відстані до 50 м одна від іншої)

Додаток I Оселищної Директиви ЄС:

6110* Наскельні карбонатні або базифільні трав'яні угруповання (Alyso-Sedion) =

Резолюція 4 Бернської конвенції:

E1.11 Євро-сибірські угруповання на уламках скель

Fot. 1. Skałki z pionierską roślinnością siedliska o kodzie 6110 – Pogórze Wałbrzyskie (© E. Szczęśniak)

Fot. 2. *Sempervivum soboliferi*, zubożałe w wyniku zacienienia. Pogórze Wałbrzyskie (© E. Szczęśniak)

Оселище E1.1.1. Долина р. Гірський Тікич, окол. с. Юрпіль, Черкаська обл. (фото А. Куземко).

Специфіка оселища 6110*/ E1.11

- Оселище є піонерним, розташовується на кам'янистих виходах із збідненими ґрунтами або їх відсутністю, на ділянках які сильно нагріваються сонцем і швидко висихають.
- Одна з основних загроз – затінення.
- Моніторинг проводиться раз на 2-3 роки, зважаючи на сильні загрози для стану оселища. Проводиться 2 рази на рік: на межі травня і червня і у липні – у терміни, коли максимально розвинені характерні для оселища види.
- Є форма для заповнення під час дослідження моніторингової ділянки.

Польська методика моніторингу: Опис параметрів стану оселища 6110*

Головні показники виділені червоним

Параметр/показник	Опис
Специфічна структура і функції	
Процент площі оселища на моніторинговій ділянці	Допускається включення до 20% площі інших оселищ до моніторингової ділянки. Зважаючи на малу площу ділянок, зайнятих оселищем, моніторингова ділянка складається з декількох ділянок, зайнятих оселищем. Розділення цих ділянок іншими оселищами не трактується як основа для пониження оцінки цього показника.
Характерні види	<i>Jovibarba sobolifera</i> , <i>Poa compressa</i> , <i>Cerastium pumilum</i> , <i>Alyssum alyssoides</i> , <i>Acinos arvensis</i> , <i>Teucrium botrys</i> , <i>Sedum acre</i> , <i>Sedum reflexum</i> .
Домінуючі види	<i>Jovibarba sobolifera</i> , <i>Poa compressa</i> , <i>Festuca ovina</i> , <i>Ceratodon purpureus</i> .
Чужорідні інвазійні види	Злинка канадська (<i>Conyza canadensis</i>)
Заростання місцевими видами трав'янистих рослин	<i>Куничник наземний</i> (<i>Calamagrostis epigeios</i>)

Польська методика моніторингу: Опис параметрів стану оселища 6110* (продовження)

Головні показники виділені червоним

Просторова структура оселища	Піонерне <u>наскельне</u> оселище утворює більш чи менш зібрані групи сукулентів за участю кущових трав'янистих рослин (<u><i>Sempervivum soboliferi</i></u>) або розріджених трав'янистих угруповань з домінуванням <u><i>Poa compressa</i></u> і <u><i>Saxifraga-Poetum compressae</i></u> , найчастіше з малою площею шару моху. При збільшенні затінення в оселищі спостерігається зростання покриття моховим шаром, що унеможливорює проростання судинних рослин. Це призводить до фрагментації оселища і зникання тепло- і світлолюбних видів, аж до їх повного вимирання.
Заростання кущами та деревами	<i>Crataegus monogyna</i> , <i>Rosa</i> <u>sp.</u> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Berberis Vulgaris</i> , <i>Rhamno-Prunetea</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> , <i>Sorbus aucuparia</i> , <i>Rubus idaeus</i> .
Затінення	Є однією з найбільших загроз для оселища
Механічне знищення	Витоптування людьми і тваринами та природний процес відривання рослин разом із камінням чи <u>грунтом</u>

Польська методика моніторингу: опис параметрів стану оселища 6110* (продовження)

Перспективи охорони	Якщо це природне оселище – то його легко охороняти шляхом пасивної охорони. Однак таких оселищ у природному стані лишилось небагато. На тих оселищах, де є вплив людини спостерігається пришвидшення сукцесії. Затримати сукцесію неможливо, можна її лише обмежити за допомогою знищення кущів і підросту дерев. Такі методи не мають сенсу на ділянках, які піддаються <u>евтрофізації</u> або змінам мікроклімату – на таких ділянках це оселище поступово витісняється через заростання трав'янистими рослинами і кущами. Однією із загроз є експлуатація кар'єрів яка веде до прямого знищення оселищ.
---------------------	---

Оцінка параметрів стану оселища

Параметр/показник	Стан збереження		
	Відповідний (сприятливий) FV	Незадовільний U1	Поганий U2
Площа оселища на моніторинговій ділянці	Не змінюється або збільшується	Інші поєднання	Помітне зменшення площі оселища у порівнянні із попередніми дослідженнями
Специфічна структура і функції			
Процент площі оселища у <u>трансекті</u>	100-70%	70-40%	Нижче 40%
	Якщо не було <u>трансекту</u> , до уваги береться площа моніторингової ділянки		
Характерні види	Присутні щонайменше 4 характерні види	Присутні 2-3 характерні види	Присутній 1 характерний вид або характерні види відсутні
Домінуючі види	Переважаючі види є характерними видами	Характерні і переважаючі види разом домінують в оселищі	Переважаючі види нехарактерні для оселища

Co-funded by
the European Union

Параметр/показник	Стан збереження		
	Відповідний (сприятливий) FV	Незадовільний U1	Поганий U2
Чужорідні інвазійні види	Немає	Присутні, але займають менше 2% площі оселища	Займають більше 2% площі оселища
Заростання місцевими видами трав'янистих рослин	Немає	Присутність потенційно експансивного виду (не більше ніж 5% площі)	Займає більше 5% площі
Просторова структура ділянок оселища	Збережена <u>оселищна</u> і структурна мозаїчність	Змінена <u>оселищна</u> і структурна мозаїчність	<u>Оселищна</u> і структурна мозаїчність непомітна, однорідність ділянок
Заростання кущами та деревами	Немає	Зімкненість верхніх ярусів до 30%	Зімкненість верхніх ярусів більше 30%
Затінення	Відсутність або слабе	20% затінення площі	Більше 20% затінення площі
Механічне знищення	Немає	Незначне, до 10%	Більше 20% площі <u>площі</u>

Оцінка параметрів стану оселища 6110* (продовження)

Co-funded by
the European Union

Параметр/показник	Стан збереження		
	Відповідний (сприятливий) FV	Незадовільний U1	Поганий U2
—	—	—	—
<u>Загальна структура і функції</u>	Всі головні показники оцінені як FV, інші – на U1 або FV	Всі головні показники оцінені як U1 або FV	Один або більше головних показників оцінено як U2
<u>Перспективи збереження</u>	Добрі або ідеальні, не передбачається значного впливу загроз	Інші поєднання	Погані, спостерігається значний негативний вплив різних загрозливих чинників (напр., вторинна сукцесія), немає гарантії збереження оселища у довгій перспективі
<u>Загальна оцінка</u>	Всі параметри оцінено як FV	Один або більше параметрів оцінено як U1, відсутність оцінок U2	Один або більше показників оцінено як U2

Із використанням яких джерел буде найпростіше розробити методики моніторингу для видів і оселищ в Україні?

Створення українських методик моніторингу

- Аналіз і порівняння затверджених методик з сусідніх країн, там де види і оселища, які охороняються в Україні, досить поширені
- Українські методики – із врахуванням географічного поширення, специфіки оселищ і видів, які у нас охороняються (напр. – підтипи оселищ, поширення видів у інших біотопах ніж в інших країнах)

Дякую за увагу!

Чи є запитання?

Завдання:

На основі **висновків біогеографічних семінарів**, які відбулись для оцінки достатності Смарагдової мережі України для оселищ у **2016 і 2019 р.**, дайте відповіді на питання:

1. У яких **біогеографічних регіонах** в Україні присутнє оселище **E1.11** Євро-сибірські угруповання на уламках скель?
2. Якою є **оцінки достатності** Смарагдової мережі для цього оселища та що вони означають?